

Shevchenko L. S., Kryzhanovskiy A. I., Kyrylenko N. M., Kyrylenko V. V. Organization and peculiarities of application the distance learning system based on the LMS-platform collaborator

The current stage of higher education in Ukraine is characterized by a special intensity and scale of transformations caused by the COVID-19 pandemic and the introduction of quarantine restrictions on the activities of educational institutions. This, in turn, led to the transition of the educational process of to distance learning. Accordingly, in pedagogical science in the first place arose the problem of building and application electronic educational systems for distance learning. The article highlights the pedagogical experience of building and application in the educational process of the Municipal Institution of Higher Education «Vinnytsia Humanitarian and Pedagogical College» a single electronic educational environment, developed on the basis of the distance learning platform Collaborator. The research proves the effectiveness of the creation and implementation in the educational process of a single electronic educational environment developed on the basis of the DN Collaborator system. Features and functional advantages of this system are revealed, which positively distinguish it from other platforms available on the market. It is proved that the level of training of future teachers will increase due to the application in the educational process of elements of a single electronic educational environment, developed on the basis of the DN Collaborator system. This developed system provides management of the users, roles and access rights, import and integration with personnel systems, access control and actions; organization of training and control of students' progress, access and actions, full automation of the educational process; convenience of evaluating the success of students, keeping electronic journals of achievements and activities of the students in the system; the ability of the administrator to cooperate with the system developers, to report inaccuracies in the work, to consult on the correct configuration of certain modules; mobility and comfort. The study proves the effectiveness of the creation and implementation of the EEU in the educational process, developed on the basis of the DN Collaborator system.

Key words: unified electronic educational environment; Distance Learning; Collaborator; tutor; user; training modules.

УДК 377

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.50>

Шолох О. А.

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

У статті представлений теоретичний аналіз змісту та структури проблеми формування комунікативної культури майбутніх психологів. Глобальні зрушення у всіх сферах діяльності суспільства, викликані активізацією напрямів комунікації та інформаційного обміну, дедалі більше привертають увагу вчених-філософів, культурологів, соціологів і представників інших соціальних наук.

Акцент на проблемі комунікації зумовлений як логікою сучасного етапу історичного розвитку людства, так і внутрішньою логікою розвитку філософії, психології та педагогіки. Авторка статті переконливо доводить, що культура як глобальна комунікація дозволяє не тільки пасивно споживати різноманітні символічні форми, а й продукувати нові на основі реальності та індивідуального досвіду. Звідси й виникає потреба у дослідженні та введенні в науковий обіг понять із детальним тлумаченням їх методологічних та науково-педагогічних базисів. Одним із таких понять, яке нині зайняло чільне місце, є «комунікативна культура майбутнього психолога» як інтегральне явище, яке здатне поєднувати в собі лінгвістичний, психологічний та педагогічний зміст.

У статті розкриті компоненти комунікативної культури майбутнього фахівця, визначені об'єктивні фактори, які впливають на формування комунікативної культури майбутнього психолога, обґрунтовано класифікацію форм мовної комунікації за різними критеріями. Визначено основні функції комунікативної культури психолога, спрямованої на кваліфіковану допомогу у навчанні, вихованні та розвитку особистості. Авторкою статті використано методику «Діагностика психологічних труднощів спілкування». На основі отриманих за методикою даних складений профіль психологічних труднощів спілкування у студентів. У статті наголошується, що одним із основних завдань освіти на сучасному етапі є виховання комунікативної культури, отже, активної творчої діяльності усіх учасників освітнього процесу.

Ключові слова: культура, комунікативна культура, майбутній психолог, професійна підготовка, функції, зміст, структура формування комунікативної культури.

Проблемою ефективною трансформації економічного, політичного, світоглядного, ціннісного буття українського суспільства ХХІ століття стає розвиток освіти, переосмислення усіх форм, методів та технологій трансляції знання. Поступовий розвиток духовної сфери сучасного суспільства тісно пов'язаний з установами пріоритету загальнолюдських цінностей, осягнення й осмислення яких неможливе без усвідомлення сутності та значення загальнолюдської культури в широкому змісті цього поняття. Важливу роль у процесі удосконалення загальнолюдської культури відіграє комунікативна культура.

Комунікація в педагогіці зводиться до інформаційного, технологічного, мовленнєвого аспекту означення спілкування як суто технологічного засобу передачі інформації. З іншого боку, вона сприймається як щось таке, що не може бути визначальним у педагогічному процесі, як матерія, яка є нейтральною відносно сутності, змісту, цінностей педагогічної науки.

Комунікативна культура належить до основних видів культури і надає можливість людині пізнавати себе та інших через головне джерело культури – спілкування. Комунікативна культура сучасних студентів вищої школи розглядається як один з показників рівня фахової підготовки майбутнього спеціаліста. Соціалізація майбутніх фахівців у суспільних відносинах залежить значною мірою від культури комунікації, вміння досягти цілей у контактах з іншими людьми. Підготовка майбутніх психологів здебільшого має характер формальний і являє собою набір освітніх дисциплін, часто не пов'язаних між собою логікою культури. Як наслідок, здійснюється в основному фахова та загальнопедагогічна підготовка, а культурологічний її складник часто залишається поза належною увагою.

Методологічні та методичні проблеми гуманітарної культурологічної освіти в університетах активно розглядають учені – філософи і педагоги різних країн світу та України зокрема. Основний масив праць, присвячених проблемам культурологічної освіти та культурологічної підготовки майбутніх психологів, характеризує методологічні засади формування майбутнього спеціаліста як фактор готовності до професійної, суспільно-політичної та соціокультурної діяльності, що визначає соціальну зрілість фахівця.

Комунікативна культура майбутнього спеціаліста формується в процесі професійної підготовки. Комунікативні процеси у навчанні вивчали Ю. Бутенко, М. Каган, І. Зимняя, В. Кан-Калик, Ф. Кузін, І. Зязюн, Л. Савенкова. Комунікативну культуру як складник професійної компетенції студентів досліджували В. Сухомлинський, К. Гірц, М. Коул, Дж. Брунер, К. Нельсон.

Професійно-педагогічну комунікацію як феномен педагогічної діяльності досліджували Н. Волкова, О. Гойхман, С. Мусатов; комунікативна лінгвістика як форма комунікації висвітлюється такими науковцями, як Ф. Бацевич, Н. Бабич, А. Барташев, Г. Почепцов, Е. Тарасов.

Проблема професійної комунікативної культури майбутнього психолога розглядається у працях А. Асмолової, О. Бондаревської, О. Бондарчук, О. Брюховецької, О. Виговської, В. Леві, А. Кан-Калика, Л. Карамушки, Д. Карнегі, С. Максименка та інші.

Розкриттю аспектів комунікативних умінь присвячено багато наукових доробків, зокрема таких дослідників, як К. Гірц, М. Коул, Дж. Брунер, К. Нельсон. Проте треба відзначити, що питання особливостей комунікативної культури майбутнього психолога вивчене недостатньо.

Метою статті є обґрунтування особливостей змісту та структури формування комунікативної культури майбутніх психологів у процесі професійної підготовки.

Об'єктивними факторами, які впливають на формування комунікативної культури майбутнього психолога, є загальноосвітні тенденції в освіті, соціально-філософські проблеми культури, стан системи освіти та якість освітніх послуг, культура освітнього закладу, престижність професійної діяльності психолога в суспільстві. Суб'єктивні фактори – загальна культура і мотивація особистості, яка отримує психологічну освіту, соціальна психологічна практика.

Європейський простір вищої освіти демонструє розмаїття національних культур і мов, національних систем, типів інституцій, профілів підготовки і навчальних планів. І саме культура як багатofункціональна система і спосіб організації суспільного, групового та індивідуального життя через її різноманітні і взаємопов'язані функції має значні можливості впливу на вищу освіту. Адже у цей перехідний період, «у якому головним стає беззмістовність, світоглядний розлад й одночасно новий зміст», особлива відповідальність лягає на освіту, система якої повинна зберегти духовно-культурні цінності людини й ствердити нові [7].

Дослідження зарубіжної, вітчизняної філософії, психології та педагогіки засвідчує, що такою ідеєю є комунікація, передусім онтологічна (смилова) комунікація або комунікативність, яка в концептуальному, парадигмальному, теоретичному, гносеологічному планах актуалізується в понятті «комунікативний підхід» [9].

До найважливіших компонентів комунікативної культури майбутнього фахівця відносять такі вміння: потреба у спілкуванні; вміння встановлювати контакт у наявній ситуації з бажаними або необхідними з погляду справи партнерами; вміння створити ситуацію співробітництва або спілкування з конкретними людьми; вміння знайти теми для розмови в різних ситуаціях; вміння вибрати адекватні способи взаємодії в діловому або емоційному спілкуванні у процесі життєвої та професійної діяльності [2].

Натомість поняття «комунікативна культура» логічно пов'язує визначення сутності спілкування (взаємодія, стосунки, відносини, контакти, обміни тощо) в певну систему, визначає *спілкування* як цілісне суспільне і духовне, зокрема психологічне і моральне утворення. Крім того, визначення комунікації за допомогою категорії культури суттєво відрізняє її сучасне значення від технократичного, згідно з яким комунікацію розглядають лише як мережу каналів, якими передається певна інформація. В цьому значенні комунікативна культура близька за змістовим визначенням до комунікативної етики, системи моральних принципів, норм і цінностей, які покликані надавати як міжособистісним, так і загальносуспільним взаєминам гуманістичного значення.

Вітчизняний науковець Л. Пономаренко виокремлює в структурі комунікативної культури *майбутнього фахівця* такі основні складники: 1) *індивідуально-особистісний*, компонентами якого є індивідуальні особливості особистості (темперамент, характер, здібності, інтелектуально-пізнавальна сфера, екстравертованість / інтровертованість та інші) та її життєві надбання (ідеали, установки, цінності, моральні якості,

етичні норми); 2) *мотиваційно-вольовий*, який охоплює потребно-мотиваційний (потреби в пізнанні й самопізнанні, в оцінці інших людей, у спілкуванні, самоствердженні, самовдосконаленні, самовираженні; мотивація досягнення успіху й уникнення невдач; спрямованість особистості на своє «Я», на комунікативний контакт, на справу) та емоційно-вольовий компоненти (самоконтроль, емоційна стійкість, емоційна культура (культура прояву емоцій), вміння уникати конфлікту або ефективно виходити з нього); 3) *соціально-комунікативний*, який включає соціально-психологічний (емпатія, сприйняття себе та інших, вміння бути потрібним, рефлексивність, усвідомлення соціальної ролі й манери поведінки, узгодженої з цією роллю) та індивідуально-комунікативний компоненти (взаємозв'язок, взаєморозуміння; вміння встановлювати й підтримувати контакт, зворотній зв'язок; мовна компетентність, культура мислення і мови, мовленнєва активність; комунікативні знання, вміння та навички). Зазначені складники структури взаємодоповнюють один одного та впливають на якість комунікативної культури майбутнього фахівця [8].

Формування комунікативної культури майбутніх спеціалістів як умови соціалізації вимагає одночасного розвитку усіх її показників, що має забезпечити складання загальної моделі орієнтації особистості у динамічних суспільних відносинах. Комунікативна культура *майбутнього психолога* є одним із вирішальних чинників у налагодженні соціальних, професійних контактів та попередженні різного роду конфліктів засобом самовираження власної позиції у даній ситуації за допомогою переконання, мови і мовлення.

Процес комунікації складається з окремих актів, через які реалізуються основні функції комунікації: *мотиваційна* – пов'язана з успішністю мотивації до комунікацій у процесі професійної діяльності; *інформативна* – пов'язана з обміном інформацією та науковим аналізом змісту інформаційних повідомлень; *емоційна* – пов'язана з емоційними переживаннями; *фактична* – пов'язана із встановленням контактів [6].

Комунікативну культуру майбутнього психолога характеризує: побудова взаємин на основі морально-етичних вимог до професійної діяльності; доброзичливе ставлення до оточуючих у поєднанні з вимогливістю та об'єктивністю; формування відповідального ставлення майбутніх психологів до навчальної діяльності, своєчасна підтримка студентів, яким потрібна допомога; опора на вимоги, адекватні розумовим та фізичним можливостям студентів, їхнім нахилам і потребам; сприяння формуванню позитивної мотивації творчого ставлення студентів до занять, своєчасна оцінка їхньої діяльності з використанням сучасної системи оцінювання; виразність і яскравість почуттів, певна вимогливість, вміння керувати власними емоціями.

Специфічні особливості комунікативної діяльності майбутнього психолога і вимоги, що висувуються цією діяльністю до його особистості, дозволяють конкретизувати зміст і складники комунікативної культури. Багатоаспектність її змісту зумовлює і багатокомпонентність її структури, яка містить такі складники: *світоглядний*: система поглядів, переконань, знань і цінностей педагогів, етичних і естетичних норм; *мотиваційний*: мотиви комунікативної поведінки, комунікативні установки, професійна спрямованість; *комунікативний*: комунікативні вміння і навички (вербальні і невербальні), культура і змістовність мовлення; *емоційно-вольовий*: емпатія, тактовність, витримка, толерантність вчителя, почуття гумору; *конструктивний*: адекватне сприйняття і самооцінка, комунікативно-рефлексивні здібності, здатність прогнозувати розвиток взаємостосунків і взаємодії з учнями [10].

Комунікативна культура майбутнього психолога є не лише показником професійних якостей, які він здобуває, а й фактором, що впливає на його визнання в освітньому середовищі. Опанування майбутнім психологом комунікативної культури на належному рівні є одним із вирішальних чинників ефективності професійної і особистісної комунікації. Високий рівень комунікативної культури майбутнього фахівця забезпечується його організаторськими вміннями (організувати процес спілкування, враховуючи ситуацію, мотив і мету спілкування, правильно розуміючи партнера; викликати і підтримувати інтерес до спілкування, поступово досягаючи своєї мети); інформативними (викласти інформацію в монологічній або діалогічній формі доступними для адресата лексичними засобами, синтаксичним, інтонаційним оформленням); перцептивними (словом і ділом впливати на партнерів, переконувати їх, схилити на свій бік); контрольно-стимулюючими вміннями (оцінювати діяльність співрозмовника на кожному етапі спілкування, підсилювати його прагнення до подальшого спілкування, аналізувати власну мовленнєву діяльність) та інші [3].

Провідну роль у досягненні психологом комунікативної мети відіграють *вербальні* засоби комунікації (мова, мовлення). Мовні знаки, будучи довільними за своєю формою стосовно реалій, які вони позначають, завжди мотивовані культурою. Вербальні компоненти – найважливіші складники комунікативного акту, оскільки саме вони в нормальному (неспеціалізованому) міжособистісному спілкуванні виступають основними носіями значень (смислів) повідомлень. *Вербальні компоненти* – засоби мовного коду, тобто слова, словосполучення, речення, тексти, за допомогою яких передається інформація [1].

Мовлення – основний, але не єдиний спосіб спілкування. За допомогою спілкування передаються емоції, ставлення співрозмовників один до одного і до змісту розмови. Це є невербальні засоби спілкування. *Невербальні* засоби спілкування доповнюють і підсилюють, а іноді й замінюють засіб вербальної комунікації – слово. Психолог завдяки міміці і жестам партнера повинен відчувати і розуміти його психологічний стан і залежно від цього будувати комунікацію, використовуючи невербальні засоби спілкування, плавтику, міміку, пантоміміку. *Невербальні компоненти* – елементи комунікативного коду, які мають немовну (але знакову) природу і разом із засобами мовного коду слугують для створення, передавання і сприйняття повідомлень [1].

На наше переконання, від педагогічної ефективності мови й мовлення психолога залежить його професійне й особистісне самоствердження.

Свою чергою комунікативна культура майбутнього психолога складається з володіння мовними та мовленнєвими кодами спілкування, індивідуальних особливостей з її почуттями, думками, діями, що співвідносяться з соціальними ситуаціями та доцільністю у повсякденній і професійній практиці. Це дозволяє виділити у складі комунікативної культури майбутнього вчителя іноземної мови два головних компоненти – мовну та мовленнєву культуру.

Мовна культура (культура спілкування) – це набір стратегій поведінки, які накопичені попереднім досвідом спілкування та використовуються індивідом для досягнення зазначених цілей під час спілкування, а мовленнєва культура є інструментом самореалізації особистості у контактах з іншими людьми [5].

Сучасні дослідники класифікують форми мовної комунікації за різними критеріями: залежно від форми втілення засобів мовного коду (зовнішнє, внутрішнє); за засобом взаємодії між комунікантами (монологічне, діалогічне, полі логічне); з урахуванням специфіки каналів комунікації (безпосередня та опосередкована комунікація); залежно від функцій та змісту повідомлення (побутове, наукове, офіційно-ділове, естетичне); за способом організації (стихийне, організоване); за сферами спілкування або стосунків комунікантів (дружнє, антагоністичне (суперників), офіційне) [5].

Мовну культуру майбутніх спеціалістів характеризують такі показники: вміння слухати, досвід планування, стратегічне мислення, здатність ясно мислити в умовах стресової ситуації, особиста проникливість, самовпевненість, здатність до об'єктивного аналізу та самоаналізу, здатність до класифікації та розподілу знань, внутрішнє прагнення досягти мети, натхнення, образне мислення, здатність до ризику, наполегливість у досягненні мети, націленість на самоосвіту, вміння переконувати, а також жести, зовнішній погляд, загальне враження, швидкість реакції на репліку партнера у ході комунікації [4].

В основі комунікативних процесів народжується і сприймається мовлення у конкретному контексті й ситуації. Мовленнєва культура майбутніх психологів передбачає наявність умінь професійно, змістовно, зв'язно, стилістично грамотно висловлювати свої думки, вільно, комунікативно виправдано користуватися мовними засобами в різних формах, сферах і жанрах мовлення, що є однією з найважливіших умов їх соціалізації [3].

Мовленнєва культура майбутнього психолога є складником його комунікативної культури, спрямованої на навчання, виховання й розвиток особистості. Основними її функціями в педагогічній діяльності є: комунікативна – встановлення і регуляція взаємовідносин між педагогом і тими, хто навчається, забезпечення гуманістичної спрямованості розвитку студентів; психологічна – створення умов для забезпечення психологічної свободи студентів, прояву індивідуальної своєрідності їх особистості; зняття соціальних утисків, які заважають цьому; пізнавальна – забезпечення повноцінного сприймання інформації студентами, формування в них особистісного, ціннісного ставлення до знань; організаційна – забезпечення раціональної організації навчально-практичної діяльності студентів.

Також виділяють такі додаткові функції: розвиваючу, інформаційну, регулятивну, емоційну.

Реалізація програми професійної підготовки майбутнього психолога включає знання та вміння, які характеризують мовленнєву культуру майбутнього спеціаліста: з теорії комунікації та оволодіння вміннями ефективної комунікативної взаємодії; вміння пов'язані з різними видами мовленнєвої діяльності й опанування комунікативно значущих для майбутніх психологів *труднощів* професійного спілкування.

На основі отриманих за методикою «Діагностика психологічних труднощів спілкування» даних складено профіль психологічних труднощів спілкування у студентів психологічного профілю магістратури, де ЕМ – експресивно-мовні особливості спілкування; СП – соціально перцептивні особливості професійного спілкування; СЗ – стосунки звернення партнерів один до одного у процесі професійного спілкування; НВ – навички організації взаємодії у спілкуванні; ОУ – «умови спілкування» (рис. 1).

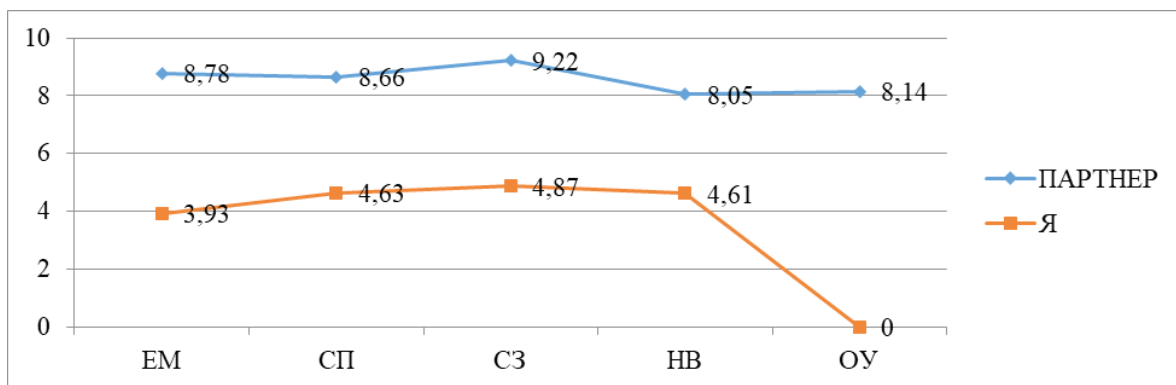

Рис. 1. Алгоритм психологічних труднощів спілкування у студентів психологічного профілю магістратури

Визначено, що найбільші труднощі у процесі формування професійної комунікативної культури у студентів психологічного профілю виникають внаслідок звернення партнерів один до одного у спілкуванні; навичок організації взаємодії у процесі спілкування і експресивно-мовної особливості спілкування.

Особливості комунікативної культури майбутнього психолога передбачають формування культури мови, що супроводжується шляхом вдосконалення мовної, комунікативної, культурознавчої компетенції, культури фахового спілкування, розвитку вмінь слухати, розуміти й аналізувати позицію співбесідника, вироблення власного бачення проблеми тощо.

Висновки. Таким чином, комунікативна культура майбутнього психолога містить світоглядний, мотиваційний, комунікативний, емоційно-вольовий, конструктивний складники, представляючи собою складну багатокомпонентну систему, реалізація якої передбачає особистісно-орієнтовану спрямованість психологічної взаємодії професорсько-викладацького складу та студентського загалу ЗВО.

Використана література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник. Київ : Академія. 2004. 342 с.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : Підручник. Київ : КНЕУ. 2006. 383 с.
3. Василенко М. Формування професійно-комунікативних умінь у студентів-філологів у межах курсу «Теорія і практика комунікацій». *Українська мова і література в школі*. 2011. № 3. С. 46–50.
4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 255 с.
5. Гофрон А. Філософсько-комунікативні аспекти освіти. *Філософія освіти*. 2006. № 1. С. 43–53.
6. Кондрацька Г. Д. Формування механізму комунікативної підготовки майбутнього учителя фізичної культури. *Вісник Чернівецького національного педагогічного університету*. № 98. С. 72–76.
7. Кремень В. Г. Трансформації особистості в суперечностях епохи. *Вища освіта України*. 2010. № 3. С. 16.
8. Пономаренко Л. А. Особливості сформованості комунікативної культури у студентів СНУ ім. В. Даля. URL: http://snu.edu.ua/university_site_manager/tinymce/upload-files/onti/dal/14/028.pdf.
9. Прищак Д. М. Теоретико-методологічні основи педагогічної комунікації. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. № 6. С. 114–118. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6177/1627.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.
10. Формування комунікативної культури вчителів початкових класів у процесі методичної роботи : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Віта Вадимівна Садова; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2000. 20 с.

References:

1. Batsevych F. S. *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky*: Pidruchnyk [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv : Akademiia. 2004 . 342 s. [in Ukrainian].
2. Butenko N. Yu. *Komunikatyvni protsesy u navchanni*: Pidruchnyk [Communicative processes in learning]. Kyiv : KNEU. 2006. 383 s. [in Ukrainian].
3. Vasylenko M. *Formuvannia profesiino-komunikatyvnykh umin u studentiv-filolohiv u mezhakh kursu «Teoriia i praktyka komunikatsii»* [Formation of professional and communicative skills of students of philology within the course «Theory and Practice of Communications»]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. 2011. № 3. S. 46-50. [in Ukrainian].
4. Volkova N. P. *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia: navch. posib*. [Professional and pedagogical communication]. Kyiv : Akademiia, 2006. 255 s. [in Ukrainian].
5. Hofron A. *Filosofsko-komunikatyvni aspekty osvity*. *Filosofia osvity*. 2006. № 1. S. 43-53. [in Ukrainian]
6. Kondratska H. D. *Formuvannia mekhanizmu komunikatyvnoi pidhotovky maibutnoho uchytelia fizychnoi kultury* [Philosophical and communicative aspects of education]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*. № 98. S. 72–76. [in Ukrainian]
7. Kremen V. H. *Transformatsii osobystosti v superechnostiakh epokhy* [Transformations of personality in the contradictions of the era]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2010. № 3. S. 16. [in Ukrainian]
8. Ponomarenko L. A. *Osoblyvosti sformovanosti komunikatyvnoi kultury u studentiv SNU im. V. Dalia* [Features of the formation of communicative culture in students of SNU named V. Dahl]. URL: http://snu.edu.ua/university_site_manager/tinymce/upload-files/onti/dal/14/028.pdf. [in Ukrainian]
9. Pryshchak D. M. *Teoretyko-metodolohichni osnovy pedahohichnoi komunikatsii* [Theoretical and methodological foundations of pedagogical communication]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*. 2010. № 6. S. 114-118. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6177/1627.pdf?sequence=3&isAllowed=y>. (data zvernennia: 26.09.2020).
10. *Formuvannia komunikatyvnoi kultury vchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi metodychnoi roboty* [Formation of communicative culture of primary school teachers in the process of methodical work]. Avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Vita Vadymivna Sadova; Kharkivskiy derzh. pedahohichnyi un-t im. H. S. Skovorody. Kharkiv, 2000. 20 s. [in Ukrainian]

Sholokh O. A. Formation of a communicative culture of the future psychologists in the process of professional training

The article presents a theoretical analysis of the content and structure of the problem of forming the communicative culture of future psychologists. Global shifts in all spheres of society, caused by the intensification of communication and information exchange, are increasingly attracting the attention of philosophers, cultural scientists, sociologists and representatives of other social sciences.

The emphasis on the problem of communication is due to both the logic of the modern stage of the historical development of mankind and the internal logic of the development of philosophy, psychology and pedagogy. The author of the article convincingly proves that culture as a global communication allows not only to passively consume various symbolic forms, but also to produce new ones based on reality and individual experience. Hence the need arises for the study and introduction of concepts into scientific circulation with a detailed interpretation of their methodological and scientific-pedagogical bases. One of such concepts, which has now taken a prominent place, is the «communicative culture of the future psychologist» as an integral phenomenon that can combine linguistic, psychological and pedagogical meaning.

The article reveals the components of the future specialist's communicative culture, certain objective factors influencing the formation of the future psychologist's communicative culture, and justifies the classification of forms of speech communication according to various criteria. The main functions of the psychologist's communicative culture, aimed at qualified assistance in teaching, education and personal development, have been determined. The author of the article used the methodology «Diagnostics of psychological difficulties in communication». Based on the data obtained by the methodology, a profile of psychological difficulties in communication among students was compiled. The article notes that one of the main tasks of education at the present stage is the upbringing of a communicative culture, therefore, the active creative activity of all participants in the educational process.

Key words: culture, communicative culture, future psychologist, professional training, functions, content, structure of communicative culture formation.

УДК 373.2:140.8

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.51>

Якименко С. І.

СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ЯК ПРОЦЕС ТА ОСНОВА ДЛЯ РОЗВИТКУ СВІТОГЛЯДУ ДИТИНИ 5–8 РОКІВ

У статті автором розглядається проблема необхідності формування світосприйняття як процесу і основи для розвитку світогляду дитини 5–8 років. Обґрунтовано актуальність цієї проблеми та визначено сутність «світосприйняття» як складника багаторівневої структури світогляду. Розглянуто світосприйняття дитини 5–8 років через призму формування світогляду та цілісної картини світу, здійснено аналіз психолого-педагогічних основ розв'язання зазначеної проблеми.

Акцентовано увагу на усвідомленні дитиною свого ставлення до об'єктів і до навколишнього світу загалом як до цінностей, заради яких розгортається її діяльність, та яке породжує особистісний сенс цієї діяльності, що співвідноситься з потребами, мотивами, установками, цілями й ідеалами особистості. У результаті узагальнення вітчизняних і зарубіжних досліджень визначено поняття «світосприйняття дитини» як цілісності щодо стійких моделей поведінки, відчуття, мислення, сприйняття навколишнього світу, властивих окремій дитині; досліджено зміст поняття «світогляд», яке вчені тлумачать: як засіб визначення власної позиції особистості стосовно всіх життєво важливих явищ і подій; як інтегральне духовне утворення, що спонукає особистість до практичної дії, до певного способу життя та думки; як певне утворення в психіці людини, що включає в себе психологічний механізм співвіднесення цінностей різних об'єктів, і систему критеріїв-еталонів їх оцінки; як систему найбільш загальних уявлень про світ загалом й місце людини в цьому світі зокрема. Зазначено, що формування світогляду починається з самого раннього дитинства та відбувається паралельно з розвитком свідомості. Розкрито зміст поняття «суб'єктивність світогляду» особистості, що полягає у формуванні не лише цілісного погляду на світ, а й узагальненого уявлення про саму себе, розуміння і переживання свого «Я», своєї індивідуальності, своєї особистості. Зроблено висновок, що у вітчизняній психолого-педагогічній науці недостатньо розроблена проблема формування основ світосприйняття у дітей 5–8 років, відсутній єдиний підхід до визначення змісту та структури зазначеного процесу.

Ключові слова: світогляд, образ світу, цілісна картина світу, світосприйняття, багаторівнева структура, розвиток, освітній процес, пізнання, відчуття, враження, інтегральне духовне утворення, цінності.

Процеси гуманізації, будучи визначальними тенденціями модернізації сучасної освіти, виявили необхідність виховання гнучкої динамічної особистості, яка прагне жити в нових, змінних умовах, бути активним суб'єктом пізнавальної діяльності, готовим до безперервного процесу саморозвитку і самовдосконалення протягом усього життя. Сучасна психолого-педагогічна наука й практика вдосконалення процесу формування та розвитку підростаючої особистості пов'язують його з особистісно орієнтованим підходом до дитини, який має на меті істотно гуманізувати освітній процес, наповнювати його високими морально-духовними переживаннями, затвердити відносини справедливості й поваги до дитини, максимально розкрити її потенційні можливості, стимулювати її до особистісно розвиваючої творчості.

В умовах сьогодення досить гостро постає питання формування високоосвіченої особистості дитини, готової до розв'язання складних життєвих ситуацій, висловлення своєї думки й власної життєвої позиції. Навколишня реальність постає перед дитиною у формі певної картини світу, сприймаючи яку на основі певних знань, уявлень, вражень від навколишнього середовища, вона виокремлює для себе найважливіше. У кожній дитини вибудовується власне світосприйняття, яке відповідає соціальному буттю, життю, яке вона проживає у закладі дошкільної освіти, в школі та сімейному колі. Успішність процесу формування цілісної картини світу дитини 5–8 років великою мірою залежить від того, наскільки вчасно й компетентно педагог допоможе дитині засвоїти й переосмислити навколишній світ, настільки емоційнішим, яскравішим буде входження дитини в систему взаємовідносин з навколишньою дійсністю та тим продуктивніше буде здійснюватися процес формування основ світосприйняття у неї.